

Definicja

Osobą niewidomą nazywamy człowieka, który z powodu znacznego lub całkowitego ubytku wzroku do poruszania się poza przestrzeń swojego domu potrzebuje pomocy fizycznej w postaci białej laski, psa asystującego lub drugiego człowieka.

Jest to definicja dosyć ogólna, chcąc ją doprecyzować, możemy doszukać się następujących definicji niewidzenia:

- Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) niewidomą jest osoba z ostrością widzenia mniejszą niż 3/60 (lub równoważnością 0,05) w lepszym oku z najlepszą korekcją lub posiadająca pole widzenia w obu oczach ograniczone do 10 stopni od punktu fiksacji.
- Definicja prawna stosowana w Polsce zakłada, iż osoba niewidoma posiada ostrość wzroku od 0 do 5/50 (pełna ostrość wzroku osoby widzącej prawidłowo to 5/5), a jej pole widzenia mieści się w przedziale do 30 stopni. Mówiąc jaśniej, osoba o prawidłowej ostrości wzroku z pięciu metrów widzi to, co powinna widzieć właśnie z pięciu metrów. Osoba prawnie niewidoma z pięciu metrów widzi to, co osoba dobrze widząca jest w stanie zobaczyć z pięćdziesięciu metrów[1].

Poszukując definicji niewidzenia, trzeba również wprowadzić definicję osoby ociemniałej:

- ociemniały: osoba, która straciła wzrok w wyniku choroby lub wypadku.

Jako ociemniałą określa się osobę, która straciła wzrok po piątym roku życia i pamięta obrazy wzrokowe. Niewidomym jest człowiek, który nie widzi od urodzenia lub stracił wzrok przed piątym rokiem życia, nie pamięta widzenia[2].

Pozornie błahe rozróżnienie między osobą niewidomą od urodzenia a osobą, która straciła wzrok - ociemniałą, niesie za sobą ogromne konsekwencje w pracy projektowej.

Tak naprawdę są to dwie osobne grupy odbiorców. Pamięć o widzeniu, jeśli wypadek lub choroba nie miały miejsca w bardzo młodym wieku, daje bowiem punkty odniesienia do świata patrzących. Osoby ociemniałe posiadają wizualne punkty odniesienia, rozumieją świat wizualny, perspektywę i możliwość przedstawienia przestrzeni w postaci rysunku. Osoby niewidome od urodzenia są zmuszone funkcjonować w języku wizualnym, traktując pojęcia wizualne jako abstrakty. Osoba niewidoma od urodzenia część pojęć świata wizualnego przyjmuje na wiarę. Stawia to przed nami problem projektowy budowania języka grafiki wypukłej, opisującego świat wizualny, który będzie zrozumiały jednocześnie zarówno dla osób ociemniałych, jak i niewidomych od urodzenia.

Wśród niepełnosprawności wzrokowej wyróżniamy nie tylko te dotyczące uszkodzeń struktur oka, ale też zaburzonego funkcjonowania kory wzrokowej, tych jej części, które odpowiadają za analizowanie i interpretowanie informacji wzrokowych. W piśmiennictwie istnieją różne określenia dotyczące zaburzeń widzenia pochodzenia mózgowego. Trzeba zaznaczyć, że zaburzenie wzroku wywołane uszkodzeniem kory wzrokowej może uniemożliwić przyjęcie i interpretację bodźca (na przykład informującego o przestrzeni) z innego zmysłu w procesie neuroplastyczności mózgu.

Charakterystyka statystyczna

Według Światowej Organizacji Zdrowia na świecie żyje 39 milionów osób pozbawionych wzroku, a 246 milionów to osoby z poważnymi zaburzeniami widzenia. Około 80% niewidomych to osoby powyżej 50. roku życia. W Polsce liczbę niewidomych szacuje się na 100 tysięcy osób, z czego 73 tysiące zrzesza Polski Związek Niewidomych. Ponad pół miliona Polaków to osoby z poważnym uszkodzeniem wzroku.

Powyższe dane Polskiego Związku Niewidomych są w dużej mierze szacunkowe. Nie wszyscy niewidomi należą do związku, a organizacja nie posiada danych o osobach niewidomych w poszczególnych grupach wiekowych.

Charakterystyka psychologiczna

Niewidzenie jest w pewnym stopniu tematem tabu. Przeciętny człowiek, który spotyka osobę niewidomą na swojej drodze, nie wie, jak się zachować. Niewidome dzieci trafiają do specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych często już w wieku 6-7 lat lub też w momencie utraty wzroku. Niewielka liczba takich ośrodków, a także brak przygotowania pedagogów w zwykłych szkołach sprawiają, że dzieci niewidome umieszczone w internatach przeżywają rozłąkę z rodziną. Prowadzi to do pogłębienia poczucia izolacji. Duży problem stanowi również statystycznie niewielka liczba niewidomych podopiecznych, często dzieci z niepełnosprawnością wzroku przechodzą przez proces edukacji w klasach łączonych z dziećmi z zaburzeniami intelektualnymi i psychicznymi, co wpływa na poziom ich nauczania.

Wychowankowie polskich szkół dla osób niewidomych, choć nie wszyscy, są często wykształceni w postawie roszczeniowej. W Polsce nie nagradza się jednostek aktywnych z tego środowiska. Osoba niewidoma, która pogodziła się z niepełnosprawnością i pokonała przeciwności, by być (czasem) lepszą od osoby widzącej i znaleźć dobrze płatną pracę, nie dostanie już od organizacji Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych dofinansowania na sprzęt (dalszy rozwój), ponieważ jest nagle zbyt

zamożna. Taka sytuacja może być przyczyną depresji u osób z tą niepełnosprawnością. Nie przekreśla to faktu, iż znane są przykłady jednostek, które całkowicie zaprzeczają tego typu postawom. Rewolucja cyfrowa umożliwiła osobom niewidomym pełnoprawną pracę w wielu nieosiągalnych przez nie wcześniej zawodach. Niestety, są to głównie mieszkańcy dużych miast. Niepełnosprawni wzrokowo mieszkańcy wsi po zakończeniu szkoły powracają do swojej izolacji. To pokazuje, jak ważne jest wprowadzenie przystosowań pozwalających na zwiększenie zainteresowania światem przez tę grupę. Adaptacji, które wpłyną na ich rozwój, wzmogą chęć i dadzą możliwość zdobywania wiedzy. W przyszłości może to ułatwić im samodzielność i integrację ze społeczeństwem.

Charakterystyka kulturowo-duchowa

Środowisko osób niewidomych funkcjonuje, używając języka wizualnego. Jest to spowodowane ich przyzwyczajeniem i wyuczeniem. Osoby niewidome używają pojęć dla nich abstrakcyjnych, takich jak: „widziałem” zamiast „słyszałem”, „dotykałem”. Tak się mówi, dyskryminacją może być zwrot „posłuchaj filmu”. By być postrzeganym na równi z widzącymi, osoby niewidome muszą dbać o: kolor, krój i styl ubioru, uczesanie, makijaż, a nawet mowę ciała. By byli traktowani poważnie, muszą znać podstawowy kanon kultury wizualnej. Wiedzę o tym czerpią z audiodeskrypcji, grafik wypukłych i opowiadań znajomych.

Współpraca

Konsultując projekty z osobami niewidomymi, musimy pamiętać, że nie wszystkie używają i umieją brajla. Nie wszystkie osoby niewidome korzystają z grafiki wypukłej, a jeśli na dłuższą metę współpracujemy z jednym konsultantem, może on nauczyć się naszego języka tyflograficznego i przez to stracić obiektywizm w ocenie.

---

[1] Polski Związek Niewidomych:

<http://pzn.org.pl/niewidomy-ociemniały-slabowidzacy-tracacy-wzrok-definicje-roznice/>,
(dostęp: 14.03.2023).

[2] Tamże.